

*Каймо КУУСК,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Естонської Республіки в Україні*

ЕСТОНСЬКИЙ ДОСВІД: СТІЙКІСТЬ ПОМІЖ БУР

– *Ваша Високоповажносте, чи не могли б Ви розповісти про свій кар'єрний шлях, що передував призначенню послом у нашої державі?*

– Більшу частину свого свідомого життя я працював на державній службі Естонії: розпочав одразу після завершення університету й упродовж кар'єри обіймав посади різних рівнів відповідальності в безпековій царині.

Я – не кар'єрний дипломат. Утім це аж ніяк не означає, що мені бракує досвіду в міжнародних відносинах. Твердо переконаний: сучасний світ украй потребує міжнародної співпраці в усіх сферах. Звісно, кожна країна мусить робити внесок, проте зрештою про міць вільного світу найкраще свідчить саме кількість у ньому демократичних націй.

– *Яку головну мету діяльності команди дипломатичного представництва Ви обрали, щойно стали його очільником?*

– Із собою в Україну я привіз особливий спосіб мислення, який пріоритезує важливість співпраці й обміну експертним досвідом.

Близько тридцяти років тому наші країни ступали на шлях незалежності зі схожих вихідних позицій. Тоді в Естонію приїхали кілька доброзичливих експертів – вони хотіли навчити нас, як найкраще реформувати країну. Якісь із цих порад були надзвичайно цінними. Деякі – не дуже.

У перші роки після відновлення незалежності ми багато в чому залежали від допомоги держав-донорів, та невдовзі вирішили, що мусимо й собі робити внесок у розвиток інших країн. Тож із 1997 року дедалі більше співпрацюємо в цій царині, приділяючи особливу увагу передаванню досвіду трансформації.

Попри отриманні поради й допомоги десятиліття тому, самі ми не любимо вказувати іншим, як їм треба жити. Радше пояснюємо, з якими пробле-

мами зіткнулися, і демонструємо ті рішення, які застосовували. Це дає нашим партнерам змогу вчитися на наших помилках і успіхах.

Мета нашої команди – бути поруч з українськими друзями, аби показати власні приклади підходів до розв'язання схожих завдань.

– Як би Ви описали сучасний стан українсько-естонських відносин?

– Із радістю констатую, що між нашими державами чудові відносини. Я ж дипломат, що я ще можу сказати! Але це правда: лише кілька естонських послів мають такий постійний потік візитів на високому рівні – президенти, міністри, парламентарії, державні секретарі.

Хотів би я одноосібно зібрати всі лаври, проте це все-таки спільна робота різних людей та інституцій.

І ми не мали б ніяких досягнень, якби українська сторона не була зацікавлена. На всіх своїх зустрічах – як у Києві, так і в регіонах – я почувався дуже бажаним гостем і бачив щире бажання надалі поглиблювати й розширювати співпрацю.

– У світі вже понад рік триває пандемія коронавірусної хвороби. Яких заходів для її подолання вживають в Естонії? Які темпи вакцинавання?

– Естонія, яка є державою-членкинею ЄС, брала участь у спільній закупівлі вакцин. Ми рано вжили заходів, тож мали змогу доволі ефективно захищати наших громадян. До кінця липня 2021 року трохи менше 50% населення отримали принаймні одне щеплення, близько 40% – повністю вакциновані.

Боротьба з пандемією була величезним викликом і для нас, і для решти світу. Один із найскладніших аспектів полягав у тому, щоби змусити людей зрозуміти: у цій кризі дії кожного з нас мають значення.

До осені 2020 року в нас був дуже низький рівень зараження (до десяти випадків на 100 000 жителів за 14 днів). Люди втратили пильність. Минули осінні шкільні канікули, і рівень захворюваності став швидко зростати. На початку ж 2021, після новорічних свят і періоду стабільного, хоч і доволі високого «плато», кількість нових випадків захворювання на COVID-19 відносно чисельності населення в Естонії за кілька тижнів стала найвищою у світі. Наша потужна система охорони здоров'я опинилася на межі



Надзвичайний і Повноважний Посол Естонії в Україні
Каймо Кууск

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Estonia
to Ukraine Kaimo Kuusk

колапсу. Ще трохи – і забракло би медичного персоналу. Прем'єр-міністерка Естонії Кая Каллас звернулася до свого українського колеги й попросила надати за потреби лікарів і медсестер. Й Україна була готова допомогти та сформувала команду для відправлення.

Непопулярні й дорогі, та водночас украй нагальні карантинні заходи, що їх ужив уряд, допомогли нам відійти від краю прірви. Нині рівень захворюваності в Естонії – один із найнижчих у Європі.

Що справді допомогло нам пережити бурю, суспільству – продовжувати функціонувати, а школам і бізнесу – працювати, то це своєчасне адаптування цифрових послуг до ситуативних потреб. На основі наявної інфраструктури в жовтні минулого року ми спільно з ВООЗ розробили цифровий паспорт вакцинації. Цей проєкт згодом частково використали для запровадження європейського цифрового сертифікату вакцинації.

– Цьогоріч збігає термін мандату Естонії як непостійної членкині Ради Безпеки ООН. Яких результатів було досягнуто за цей період? На яких міжнародних проблемах зосереджувалося Представництво Естонії в ООН? Чи досі є на порядку денному питання російської агресії проти України?

– Під час виборчої кампанії за місце в Раді Безпеки ми наголошували на важливості підтримання заснованого на правилах міжнародного ладу та подолання розриву в доступі до цифрових технологій. Ці концепції були в центрі нашої уваги й упродовж членства.



Прем'єр-міністерка Естонії Кая Каллас головує на першому в історії офіційному саміті Ради Безпеки ООН з питань кібербезпеки

Kaja Kallas, Prime Minister of Estonia, chairs the first-ever formal UN Security Council meeting on cybersecurity



Естонія передає Україні 52,800 доз вакцини від COVID-19

Estonia sends 52,800 doses of COVID-19 vaccines to Ukraine

Глобальна пандемія вибухнула в березні минулого року, за три місяці після того, як почав діяти наш мандат. Це означало, що участь у заходах ООН треба було адаптувати до доби відеоконференцій. Пишаюся, що ми змогли зробити внесок у модернізування неформальних засідань Ради Безпеки за формулою Аррії, – тепер і брати участь, і спостерігати може справді весь світ.

На порядку денному були актуальні питання, як-от події в Білорусі чи Афганістані. Дві зустрічі приурочено до ситуації в тимчасово окупованому Криму.

Естонія прагне співпрацювати з усіма державами-членами ООН, великими й малими. Проте ми змушені реагувати й називати речі своїми іменами, коли хтось порушує обов'язкові для загалу правила, які захищають нас усіх, незалежно від розмірів країни.

– У травні минулого року МЗС України заявило про об'єднання зусиль з Естонією та Латвією в боротьбі зі спотвореними історичними фактами (насамперед про події Другої світової війни), які поширює Росія. Чи було підкріплено цю заяву конкретними діями?

– Історія – це частина нарративу, який ми транслюємо. Про себе, наше буття та місце у світі. В історії не може бути альтернативних фактів, лише альтернативне інтерпретування. Проблема полягає в тому, що Росія не інтерпретує, а натомість систематично маніпулює фактами.

Естонія дуже добре пам'ятає, що Другу світову війну було розпочато 1 вересня 1939 року, після того як Гітлер і Сталін розділили Європу та світ на сфери інтересів. Рік по тому Польщі, Латвії, Литви й Естонії на карті вже не було. Радянська влада депортувала людей із країн Балтії, як зробила це із жителями західних територій України.

Навіть не злічити конкретних кроків із протидії спотворенню історії – чи то давнішої, як-от Друга світова війна, чи сучасної, наприклад, події в Криму 2014 року. Ми мусимо боротися з брехнею за допомогою фактів. Естонія навчилася стратегічного терпіння в цій царині. На відновлення незалежності нам знадобилося майже 50 років. Ми ніколи не здавалися, бо правда була на нашому боці.

Історики та державні установи наших країн співпрацюють, а посольство в Києві готове додатково допомогти з контактами в Естонії.

– Вашу країну часто називають цифровою лідеркою Європи. 99% державних послуг там доступні онлайн. Україна теж прагне стати повністю диджиталізованою, й Естонія їй у цьому активно сприяє. Які основні напрями цієї допомоги?

– Найпомітнішим індикатором нашої співпраці в цифровій сфері є те, що прототипом українських систем «Дія» і «Трембіта» стала естонська «X-Road». Громадяни та інші користувачі цієї системи можуть надіслати запит на свої паспортні дані чи автострахування через комп'ютер або смартфон. Не потрібно знати, у якій урядовій базі даних це зберігають.

Ми почали розвивати цифрове суспільство 1997 року – за допомогою забезпечення інтернет-під'єднання в школах. Від 2001 року в нас діє обов'язкова національна ідентифікаційна картка із чипом (українським аналогом є внутрішній паспорт). Україна запустила систему «Дія» в епоху смартфонів, що усунуло потребу в деяких технологіях, які використовувала Естонія. Це дає Україні змогу стрибнути вперед, ба навіть перевершити нас! Хотів би наголосити, що ви вже стали натхненниками для інших.

– Восени 2020 року мав бути другий українсько-естонський цифровий форум, однак через пандемію його не провели. Коли держави планують повернутися до цієї ідеї?

– Пандемія COVID-19 багато чого змінила в нашому житті: чимало планів довелося скасувати, а заходів – перенести. Перший форум «Digital Society Sandbox» провели впродовж візиту Президента Володимира Зеленського до Естонії в листопаді 2019 року.

Ми вже мали низку зустрічей, на яких обговорювали підготовку до наступного двостороннього цифрового саміту, але поки я не знаю, коли ми зможемо його організувати. Сподіваюся, скоро: щойно пандемія вщухне.

– 27 листопада 2020 року прем'єр-міністри України й Естонської Республіки – Денис Шмигаль та Юрі Ратас відповідно – підписали міжурядову угоду про технічну та фінансову співпрацю. Естонський прем'єр наголосив, що після підписання цього документа міждержавна взаємодія вийде на новий рівень і ваша країна зможе надавати Україні більше практичної допомоги. Що саме мав на увазі пан Ратас?

– У листопаді 2020 року ми сподівалися на зустріч із Денисом Шмигалем в Естонії. Цього не сталося – знову ж таки через пандемію. Натомість прем'єр-міністри підписали угоду про технічну співпрацю на онлайн-зустрічі.

Україна уклала такі домовленості з низкою держав і міжнародних організацій. Сама угода не містить значних новацій, утім усе-таки поліпшує умови для нашої вельми активної взаємодії у сфері розвитку.

Естонське правління й неурядові організації щороку реалізують в Україні близько сорока різних проектів. Ця угода уможлиблює один із них – пілотний проект, який зарадив би чергам на кордонах.

Цього літа, прямуючи додому, в Естонію, я побачив 14-кілометрову чергу з вантажівок, які чекали на перетин кордону між Україною та ЄС. Надворі було понад 30°C, і я думав лише про те, що вантажівки з водіями вплавляться в асфальт. Усе це – згаяний час для водіїв та їхніх родин, а також фінансові й часові втрати для логістичних компаній. Далеко не в захваті й мешканці прикордонних територій. Відповідна електронна система дасть людям змогу забронювати час перетину кордону онлайн, і тоді зникне потреба чекати годинами та днями. Гадаю, Україні слід працювати над тим, щоби зробити кордони між Україною і ЄС якомога менш видимими та відчутними.

– Під час візиту Володимира Зеленського до Естонії в листопаді 2019 року між міністерствами оборони наших країн було підписано документ про співпрацю в організуванні територіальної оборони. Згідно з ним, естонські фахівці допомагатимуть упроваджувати в нас пілотний проект із тероборони в окремих областях. Безумовно, Україна багато чого може повчитися в Кайтселіту. Яка доля цього проекту нині?

– Суть територіальної оборони полягає в тому, що безпека країни – нероздільна, і ми всі робимо в неї внесок. Має значення кожен громадянин, кожна місцева громада. Кайтселіт, або ж Союз оборони, – це добровольче об'єднання, яке тренується врівень зі Збройними силами. Урешті-решт вони все ж повертаються до своїх домівок і звичних робіт, а не в казарми. Найбільшою перевагою цих добровольців є те, що вони знають рідні містечка, прилеглі ліси чи болота краще, ніж потенційний російський нападник, а також надзвичайно зацікавлені в захисті своїх родин і власних домівок. Вони – смертельна пастка для ворога, адже реагують блискавично.

Обмеження через пандемію COVID-19 трохи вповільнили співпрацю, однак ми відновимо її найближчими місяцями.

– Торік Естонія організувала саміт «Ініціативи трьох морів». Під час відеоконференції презентували інвестиційний фонд цієї ініціативи. Керсті Кальюлайд зазначила, що в разі успіху модель фонду може бути використано й для країн за межами ЄС. Україна вже неодноразово висловлювала бажання взяти участь в ініціативі «Тримор'я», наприклад, як спостерігачка. Як Ви вважаєте, чи можна залучити нашу державу до цього формату (зокрема через проектну співпрацю) і чи матимемо ми підтримку Естонії?

– Естонія вбачає в «Ініціативі трьох морів» не лише надзвичайно цінний формат взаємодії для зміцнення зв'язків і, як наслідок, посилення економічного розвитку на європейській осі Північ – Південь, а й гідну платформу трансатлантичної співпраці. Сучасна інфраструктура стає дедалі необхіднішою з погляду геополітики, економічного зростання та сталого розвитку.

Інвестиційний фонд «Тримор'я» – унікальний фінансовий інструмент, що об'єднує державний і приватний капітали для забезпечення потреб розвитку регіональної інфраструктури. Його створено з політичних мотивів, однак діяльність фонду суто комерційна. Уже зібрано понад 1 млрд євро, а три перші проекти затверджено для фінансування.

Естонія розглядає Україну як природне продовження ініціативи, а інвестиції в проекти зі зміцнення зв'язків у межах «Тримор'я» також принесуть зиск вашому економічному розвитку. Україна напряму пов'язана



Посол Естонії в Україні Каймо Кууск на круглому столі «Тримор'я – дорожня карта для України»

Kaimo Kuusk, Ambassador of Estonia to Ukraine, during the Three Seas Initiative – Roadmap for Ukraine round table

з багатьма пріоритетними ініціативами. Прикладом може стати проєкт «Віа Карпатія», який, за умови охоплення ще й українських залізничних гілок, матиме величезний позитивний вплив на інтеграцію вашої країни до «Тримор'я» – та й поза межами ініціативи. Україні неодмінно слід запропонувати долучити до інвестиційного фонду державні та приватні ресурси.

– У статті «Як досвід Естонії допоможе Україні позбутися черг на кордоні» для видання «Європейська правда» Ви зазначали, що цю проблему можна розв'язати через запровадження електронної системи перетину кордону, що передбачатиме можливість бронювання місця в черзі. Чи не могли б Ви описати цей механізм детальніше?

– Я вже згадував про проєкт електронного врегулювання прикордонних черг. Естонія мала таку проблему в Нарві: пункт пропуску розміщено в самому серці міста й багатокілометрові черги блокували рух міського транспорту.

Уряд Естонії вирішив звернутися по допомогу до приватних компаній – і для врегулювання ситуації було налагоджено державно-приватне партнерство. Замість очікування в центрі міста легкові та вантажні автомобілі дістали змогу перебувати на паркінгу та прибувати до кордону, коли надходила їхня черга.

Команда Шенгенського механізму оцінювання та моніторингу відвідала естонський кордон із Росією та зауважила, що чергам там чудово дають раду. Єдиною рекомендацією було чіткіше повідомляти подорожувальникам, що місце в черзі для перетину кордону можна забронювати й безкоштовно.

Коли ця система працюватиме в Україні, вона буде схожа. Після сплати незначного сервісного збору люди зможуть спланувати перетин кордону заздалегідь. Це має особливу цінність для логістичних компаній і туристів. Місцеві мешканці, які регулярно перетинають кордон, зможуть обирати між очікуванням удома чи на паркінгу, що його забезпечує ця система.

– 2019 року українці становили найбільшу частку трудових мігрантів в Естонії. У Польщі свого часу підраховали, що впродовж 2013–2018 років заробітчани з України щорічно забезпечували збільшення польського ВВП на 0,5%. Сукупний внесок українців сягав 13% приросту ВВП Польщі за цей період. Чи є аналогічні підрахунки щодо внеску українців в економіку Естонії? Яка позиція естонського уряду щодо українських трудових мігрантів?

– На відміну від наших польських друзів, ми не ведемо такої статистики. Однак свобода руху робочої сили є невіддільним складником вільної та єдиної Європи. Естонці роками шукали працевлаштування деінде – здебільшого у Фінляндії, Швеції та Сполученому Королівстві. Є ті, хто там

і залишився, але завдяки відчутному зростанню стандартів життя в Естонії більшість нині все-таки повертається додому. Однак естонській економіці досі бракує працівників.

Українці, які долучилися до естонського ринку праці за останні кілька років, надзвичайно цінні та потрібні. Вони допомагають нам заповнити прогалини в численних сферах, зокрема будівництві та сільському господарстві. Крім того, є конкретний попит на українських ІТ-спеціалістів, лікарів, а також зварників у галузі кораблебудування.

Уряд Естонії не має особливої програми заохочення українських працівників, однак створює із цією метою сприятливе середовище для приватних підприємців. Незалежно від походження, новачки в Естонії мають доступ до мовних курсів. Українці загалом легко пристосовуються до життя в нашій державі: їм у цьому, зокрема, допомагає Український культурний центр у Таллінні, який провадить активну промоційну та підтримувальну діяльність. А Міністерство культури Естонії запропонувало українським колегам разом докласти зусиль задля додавання великодньої писанки до Списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО.

– *Скільки естонців нині проживає в Україні? Чи це активна й згуртована діаспора?*

– Естонська діаспора в Україні доволі жива й має тривалу історію. Першими сюди прибули близько 500 етнічних шведів, яких 1782 року переселили з естонського острова Гіюмаа на територію сучасної Херсонської області. Їхнє селище називалося Старошведське, тепер – частина села Зміївка.

1863 року в Криму заснували кілька естонських поселень, а до початку ХХ століття їх уже було шість. Окрім того, в Україні свого часу жили й працювали численні естонці. Микола Пирогов, знаний лікар і педагог, на честь якого назвали одну з київських вулиць, був відомим професором Тартуського університету. І донині його пам'ятник є серцем першотравневих святкувань для студентів у Тарту.

Більшої організованості естонська спільнота в Україні набула на початку 1990-х років. Відтоді вона активно популяризує естонські традиції, зокрема пісенні. Хор діаспори брав участь в Естонських святах пісні – цей фестиваль уперше провели 1869 року, а два роки тому перед 65-тисячною аудиторією виступав хор із 35 тисяч співаків.

Крім того, у спільноті є кілька активних учасників, які приїхали в Україну задля бізнесу. Тож так, діаспора, як і наша країна, не маленька, а радше компактна й тісно переплетена з українським суспільством.

– *Насамкінець розкажіть, будь ласка, трішки більше про себе, зокрема про хобі. Чи встигаєте Ви відпочивати? Які місця в Україні любите найбільше?*

– Хтось може сказати, що дипломати працюють 24/7. Це справді так. Однак ніхто не зміг би довго протриматися в такому темпі без відпочинку чи хобі. Для мене важливо проводити час із сім'єю, нам подобається готувати разом. Ми скористалися періодом пандемії COVID-19, аби глибше зануритись у наші книги рецептів. Як наслідок, я навчився готувати добрий український борщ.

Важливими є й фізичні навантаження. Роками я грав у футбол в ФК «Тоомпеа» в естонській четвертій лізі й брав участь у марафонах із катання на гірських велосипедах, різноманітних аматорських змаганнях. Я і досі любитель, та вже без змагань.

З весни до осені мені подобається бігати й кататися на велосипеді. Якраз купив у Києві новий шолом, бо забув свій в Естонії. Узимку обожнюю братися за бігові лижі. На щастя, навіть тут цьогогоріч було достатньо снігу, тож я зміг кататися на Трухановому острові.

Україна величезна. Ми із сім'єю досі відкриваємо її для себе й, маю зауважити, знайшли тут чимало мальовничих місць. У вас є узбережжя, пагорби та гори, ліси та соняшникові поля. На Сході України пліч-о-пліч стоять краса й трагедія. Ось ти дивишся на гарний Святогірський монастир на березі ріки, а тоді усвідомлюєш, що лінія фронту всього за кілька десятків кілометрів. У вас є чудові міста, як-от Львів, Харків, Одеса, Ужгород. У самі лише вулиці й квартали Києва можна закохатися. Добре, що подорожі знову стають доступними й дедалі більше іноземців можуть відкривати для себе Україну.



Каймо Кууск із дітьми
Kaimo Kuusk with children